

Αρμενιστής

Τόμ. 2, Αρ. 2 (2024)

Αρμενιστής

**Ἡ διοικητική καί ἐκκλησιαστική διαίρεση τῆς
Ἐπισκοπῆς Μεσσηνίας - Ἡ περίπτωση τῆς
Μέλπειας (Γαράντζας)***Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος*doi: [10.12681/armen.37651](https://doi.org/10.12681/armen.37651)

Copyright © 2024, Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4/##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4/).

Ἡ διοικητική καί ἐκκλησιαστική διαίρεση τῆς Ἐπισκοπῆς Μεσσηνίας - Ἡ περίπτωση τῆς Μέλπειας (Γαράντζας)

ὑπό

Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσοστόμου Σαββάτου,

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

1. Μέ τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐλευθερίας, ἀπό τόν τουρκικό ζυγό, καί τήν ἀντικανονική ἀνακήρυξη τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπό τόν Ὅθωνα (1833), ἡ ἐπισκοπή Ἀνδρούσης, μέ τό Β.Δ. τῆς 21^{ης} Νοεμβρίου 1833¹ ἀπετέλεσε τήν νέαν ἐπισκοπήν Μεσσηνίας, καί ἐπίσκοπος διορίστηκε «ὁ μέχρι τοῦδε Ἀνδρούσης Σ. ἐπίσκοπος κ. Ἰωσήφ»².

Σύμφωνα δέ μέ τό Β.Δ. τῆς 20ῆς Νοεμβρίου (2 Δεκεμβρίου) τοῦ 1833³ ἡ ἐπισκοπή Μεσσηνίας περιέχει τās ἐπαρχίας Μεσσηνίας καί Καλαμῶν. Καθέδρα Νησί (Στενύκληρος).

Ἡ παροῦσα διαίρεση τῶν ἐπισκοπῶν ἔγινε μέ βάση τό Β.Δ. τῆς 3 (15) Ἀπριλίου 1833 «Περί τῆς διαίρέσεως τοῦ Βασιλείου καί τῆς διοικήσεώς του»⁴, μέ τό ὅποσον τό Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος διατηρεῖται σέ 10 νομούς καί 42 ἐπαρχίας καί σέ κάθε ἐπαρχία δημιουργοῦνται δῆμοι. Στό ἄρθρο λοιπόν 5 τοῦ παραπάνω Διατάγματος ἀναφέρονται τά διοικητικά ὄρια τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας καί οἱ 5 Ἐπαρχίες, μέ τίς ἀντίστοιχες πρωτεύουσες, ἐνῶ ἐπισημαίνεται ὅτι μητροπολιτική ἔδρα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ πόλις Ἀρκαδιά (Κυπαρισσία).

Ἀπό τήν συγκριτική μελέτη τῶν παραπάνω δύο Β.Δ. δηλαδή τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί τῆς διοικητικῆς διαίρέσεως τοῦ Βασιλείου, ἀντίστοιχα παρατηροῦμε: α) Στό νομό Μεσσηνίας ἔχουμε 5 Ἐπαρχίες (Ὀλυμπίας, μέ πρωτεύουσα τό Φανάριον Τριφυλίας, μέ πρωτεύουσα τήν Ἀρκαδιά (Κυπαρισσία), Μεθώνης, μέ πρωτεύουσα τή Μεθώνη, Μεσσηνίας, μέ πρωτεύουσα

¹ ΦΕΚ. 38, σελ. 288 «Περί διορισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου».

² πρβλ. Κ. Οἰκονόμου, Τά Σωζόμενα Ἐκκλησιαστικά Συγγράμματα Β', Ἀθῆναι 1864, σελ. 218. Τ. Γριτσόπουλου, <<Ἀνδρούσης Ἐπισκοπῆς>>, ΘΗΕ 2 (1963), στ. 736-737. Χρυσοστόμου Θέμελη, Μητροπολίτου Μεσσηνίας (+), Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Μεσσηνίας διά μέσου τῶν αἰώνων, Ἀθῆναι 2003, σελ. 42.

³ ΦΕΚ. 38, σελ. 286 Ἐπί διορισμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Βασιλείου».

⁴ ΦΕΚ. 12, σελ. 76-77.

τήν Άνδρουσα καί τήν έπαρχίαν Καλαμῶν, μέ πρωτεύουσα τήν Καλαμάτα καί 3 έπισκοπές (Τριφυλίας, μέ καθέδρα τήν Κυπαρισσία, Μεσσήνης, μέ καθέδρα τό Νησί (Στενούκληρος) καί Μεθώνης, μέ καθέδρα τήν όμώνυμη έπαρχία). β) Ή μή άπόλυτη άντιστοιχία διοικητικῆς καί έκκλησιαστικῆς διαίρεσης, άπόλυτα δικαιολογημένη καί θεμιτή, προκάλεσε τό φαινόμενο τῆς γεωγραφικῆς άσκησης, μέ άποτέλεσμα ἡ νέα έπισκοπή έκκλησιαστικά νά περιλαμβάνει τίς έπαρχίες τῆς πολιτικῆς διοικήσεως Μεσσήνης ώς καί τῶν Καλαμῶν, μέ έπισκοπική καθέδρα τό Νησί (Στενούκληρος), καί ὄχι τήν Άνδρουσα ἢ τήν πόλη τῆς Καλαμάτα.

γ) Μέ τή νέα αὐτή διοικητική καί έκκλησιαστική διαίρεση καταργήθηκε ἡ ιστορική έπισκοπή Άνδρούσης καί ἡ νέα έπισκοπή Μεσσήνης περιέλαβε τελικά τίς έπαρχίες Άνδρούσης, Ίμπλακίκων, Μικρομάνης, Καλαμῶν καί Νησίου. Ή διαίρεση αὐτή διατηρήθηκε μέχρι καί τό 1844, ἔτος θανάτου τοῦ μέχρι τότε Ίωσήφ (1806-1833) καί μετέπειτα Μεσσήνης (1833-1844), ὅτε καί ἡ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως γίνεται ἡ πόλη τῶν Καλαμῶν, μέ πρώτο Μητροπολίτη πλέον Μεσσηνίας τόν Προκόπιο Γεωργιάδη (1852-1874), μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν,⁵ ἐνῶ άνάλογες διαφοροποιήσεις ἔχουμε καί στήν γειτονική έπισκοπή Χριστιανουπόλεως⁶.

2. Οἱ παροῦσες ὅμως διοικητικές καί έκκλησιαστικές τῶν έπαρχιῶν προκάλεσαν ὅπως φαίνεται άπό τό άνέκδοτο άρχεῖο τοῦ Μεσσήνης (Άνδρούσης) Ίωσήφ, καί διάφορα ένοριακά καί κανονικά θέματα, μέ χαρακτηριστικό αὐτό τῆς περίπτωσης τοῦ έφημερίου τῆς Γαράντζα (Μέλπεια), πρεσβυτέρου Παναγιώτη, στόν ὁποῖο ὁ Ίωσήφ άπευθύνει έπιστολή, «ὁ κατά τήν έπισκοπή Μεσσήνης έπίσκοπος πρός τόν αἰδεσιμώτατον ἐν ἱερεῦσι κύ(ριον) Παναγιώτην καί πρός τούς προκριτοδημογέροντας τῆς κωμοπόλεως «Γαράντζα», μέ ἡμερομηνία 12 Ίανουαρίου τοῦ 1834, προερχομένη άπό τήν πόλη τοῦ Ναυπλίου, ὅπου άκόμη διαμένει ὁ Ίωσήφ.⁷ Παρόμοια έπιστολή, μέ ἡμερομηνία 22 Ίανουαρίου, άπευθύνει καί «πρός τούς αἰδεσιμωτάτους ἱερεῖς τούς ψάλλοντας ἐν ταῖς έκκλησίαις τῶν Καλαμῶν καί τῶν ὑπ' αὐτήν χωρίων»⁸.

Στήν έπιστολή πρός τόν ἱερέα «κύρ. Παναγιώτην»⁹ καί τούς προκριτοδημογέροντας αναφέρει ὅτι μέ τήν νέα πολιτική καί έκκλησιαστική διαίρεση τοῦ νομοῦ καί τῶν ἐν αὐτῷ

⁵ Χρυσοστόμου Θέμελη, "Ένθ' άνωτέρω, σελ. 43.

⁶ βλ. Αρχιμ. Σπυρίδωνος Θεοδωρόπουλου, Ίστορία τῆς Ίερᾶς Μητροπόλεως Τριφυλίας καί Όλυμπίας, Ἀθήναι 2008, σελ. 218-219.

⁷ Κατάστιχο Ίερᾶς Μητροπόλεως Μεσσήνης, άριθμ. 4.

⁸ Ένθ. άνωτ. άριθμ. 5.

⁹ Πρόκειται γιά τόν ἱερέα Παναγιώτη Τσαμαδό, έφημέριο Γαράντζας, ὁ ὁποῖος έφημέρευσε, κατά τόν Ί. Πέτροβα, μεταξύ 1795 καί 1832 (βλ. Ί. Πέτροβα, Ή Γαράντζα καί ἡ ιστορία της, Ἀθήνα 1986, σελ. 22). Στούς έφημεριακούς καταλόγους τῆς Ί. Μητροπόλεως Μεσσηνίας, πού δημοσιεύει ὁ Ί.Μ. Βορβίλας (ἐν Διδαχῇ 421 (1985), σελ. 91) δέν αναφέρεται έφημέριος μέ τό ὄνομα Παναγιώτης, κατά τό ἔτος 1834. Έάν οἱ ἡμερομηνίες τοῦ Ί. Πέτροβα εἶναι σωστές, τότε τό ἔτος 1834, πού άπευθύνει τό ἔγγραφο ὁ Ίωσήφ, ὁ ἱερέας Παναγιώτης ἔχει κοιμηθεῖ καί ἤδη, άπό τό ἔτος 1832 έφημερεύει ἡ ὁ Κωνσταντῖνος

ἐπισκοπῶν ἢ κωμόπολις τῆς Γαράντζας περιέρχεται πλέον στήν ἐπαρχία Μεσσηνίας, στήν ὁποίαν «πολιτικῶς ἐνώθη καί πνευματικῶς, καί ὁ συγκεκριμένος ἱερεὺς «ὑπέπεσεν» στήν πνευματική δικαιοδοσία τοῦ Ἰωσήφ. Αὐτό συνεπάγεται δύο ὑποχρεώσεις τοῦ συγκεκριμένου ἐφημερίου: α) Τήν ἀναγνώριση τοῦ ἐπισκόπου, ἢ ὁποία ἐκφράζεται μέ τήν κανονική μνημόνευση τοῦ ὀνόματός του, στά δίπτυχα τῆς θείας λειτουργίας ὡς καί σέ κάθε ἄλλη ἀκολουθία. Τήν ἴδια ὑπόδειξη κάνει καί στήν ἐπιστολή του «πρός τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἱερεῖς τῆς πόλεως τῶν Καλαμῶν καί τῶν ὑπ' αὐτήν χωρίων», καί β) Τήν ἀναγνώριση καί ἀποδοχή τοῦ κανονικοῦ ἐπιτρόπου, ὡς κανονικοῦ ἀντικαταστάτου τοῦ ἐπισκόπου, θέση στήν ὁποίαν ὀρίζει τόν Οἰκονόμο τῆς κωμοπόλεως τοῦ Δεσύλλα Ἀθανάσιο Οἰκονομίδη (1821-1868)¹⁰, στόν ὁποῖον πρέπει νά καταθέτουν καί τίς ὅποιεςδήποτε χρηματικές ὑποχρεώσεις τους.

Τί προκάλεσε ὅμως τή σύνταξη τοῦ συγκεκριμένου Γράμματος, εἰδικότερα γιά τήν Γαράντζα;

Ἡ ἐπιστολή πρὸς τοὺς αἰδεσιμωτάτους ἱερεῖς τῶν Καλαμῶν καί τῶν ὑπ' αὐτήν χωρίων, τῆς 22ας Ἰανουαρίου 1834, δικαιολογεῖται, ἀφοῦ ἡ διοικητική περιφέρεια τῶν Καλαμῶν, μέχρι τήν ἔκδοση τοῦ ΒΔ τῆς 3^{ης} Ἀπριλίου 1833, ἦταν ἴδια ἐπαρχία στά ὅρια τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας καί μέ τό ΒΔ τῆς 20^{ης} Νοεμβρίου 1833 συμπεριελήφθη στά ἐκκλησιαστικά ὅρια τῆς ἐπισκοπῆς Μεσσηνίας. Ἡ παροῦσα δικαιοδοσιακή ἀλλαγὴ στά πλαίσια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν ἐπιβάλλει τήν ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκόπου ἐνημέρωση τοῦ κλήρου γιά τίς κανονικές καί ἐκκλησιαστικές αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, γιά τήν περίπτωση ὅμως τῆς κωμόπολις Γαράντζα, ἐφαρμόζεται ἐπίσης ἡ ἴδια γενική ἐκκλησιαστική ἀρχή καί μάλιστα ὑπὸ τήν προϋπόθεση ὅτι ἡ ἀρχική διοικητική ἐξάρτησης τῆς κωμοπόλεως δέν ταυτίζονταν μέ τά ὅρια τῆς ἀνάλογης ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας, ἀλλά ὅπως ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τό Κατάστιχο 4, τήν ἴδια χρονική περίοδο ἢ περιοχή τῆς Γαράντζας ἀλλάζει καί τή διοικητική της ἀναφορὰ μετακινούμενη ἀπὸ τήν Ἐπαρχία Τριφυλίας καί ἀνήκει πλέον στήν διοίκηση τῆς ἐπαρχίας Μεσσηνίας (1833), γεγονός τό ὁποῖον συνεπάγεται καί ἀλλαγὴ στήν ἐκκλησιαστική ἀναφορὰ τῆς ἀντίστοιχης ἐνορίας. Φαίνεται ὅτι ἡ Γαράντζα μέχρι τό 1833 ὑπήγετο διοικητικά στήν ἐπαρχία τῆς Τριφυλίας καί ἐκκλησιαστικά στήν ἐπισκοπή Χριστιανουπόλεως, ἢ ὑπαγωγή αὐτή ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπὸ τήν ἄγνοιαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφημερίου τῆς Γαράντζας ἀπὸ μέρους τοῦ Ἰωσήφ, ἀφοῦ τό ἔτος 1834 δέν γνωρίζει ὅτι ὁ ἱερέας Παναγιώτης ἔχει πεθάνει πρό διετίας

Κοτρώτσιος (κατά τόν Ἰ. Μ. Βορβίλα) ἢ ὁ Κωνσταντῖνος Τσαμαδός, υἱός τοῦ Παναγιώτη Τσαμαδοῦ (1832 κ. ἐ) (κατά τόν Ἰ. Πέτροβα).

¹⁰. Τήν πληροφορία αὐτή ἀντλοῦμε ἀπὸ τοὺς Ἐφημεριακοὺς Καταλόγους τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας (ἐν Διδαχῇ, 413 (1984), σελ. 135).

καί ιερέας πλέον εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος, ἐνῶ ἀπευθύνει τό Κανονικό Γράμμα στόν ἀποθανόντα, ἀλλά καί ἀπό τό ὅλο περιεχόμενο τοῦ ἐνταλτηρίου Γράμματος.

3. Μία κανονική θεώρηση τοῦ περιεχομένου τῶν δύο Γραμμάτων, τά ὁποῖα διασώζονται στό Κατάστιχο τῆς Μητροπόλεως Μεσσηνίας¹¹ ἐπιβεβαιώνει, ὅτι ἡ ἀναφερόμενη πολιτική καί πνευματική (ἐκκλησιαστική) ἔνωση διαφόρων γεωγραφικῶν ἐπαρχιῶν ἀποτελεῖ βασική κανονική ἀρχή στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία διασώζεται στούς 13^ο τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451 μ.Χ.) καί 17^ο τῆς Πενθέκτης (691), καί ἡ ὁποία ἐφαρμόστηκε τήν ἐποχή τοῦ ἱ. Φωτίου(858-867 κ' 877-886),¹² ἀφοῦ μ' αὐτήν ρυθμίζονται τά ὅρια καί οἱ δικαιοδοσίες τῶν ἐπισκόπων καί τῶν μητροπολιτῶν μέ βάση τή γεωγραφική καί πολιτική σπουδαιότητα τῶν πόλεων¹³.

Τό δεύτερο σημαντικό στοιχεῖο εἶναι τῆς κανονικῆς μνημόνευσης τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου τόσο στά δίπτυχα τῆς θείας λειτουργίας («Ἐν πρώτοις ...») ὅσο καί στίς λοιπές ἀκολουθίες. Ἀποτελεῖ ἀκόμη ἓνα κανονικό ἔρεισμα ἐπιβεβαίωσης τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξάρτησης τῶν συγκεκριμένων γεωγραφικῶν περιοχῶν καί διοικήσεων, ὡς ἐπίσης καί ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτρόπου, ὡς ἐκπροσωποῦντων κανονικῶς καί νομίμως τόν οἰκεῖον ἐπίσκοπον¹⁴.

Resume

The administrative and ecclesiastical division of the diocese of Messina- The case of Melpia (Garantza)

The present study is a first report of the research, concerning the administrative and ecclesiastical boundaries of the diocese of Messina (1833), based on the evidence drawn from the correspondence' archive of the first Bishop of Messina, Joseph from Androusa.

¹¹. Ἀντίστοιχα Κατάστοιχα, μέ παρόμοιο περιεχόμενο, ἔχουμε καί τά ὑπ' ἀριθμ. 19 καί 94, τοῦ ἔτους 1834, μέ τά ὁποῖα σέ συνεργασία μέ τόν ἐπαρχο Μεσσηνίας, καταρτίζονται οἱ νέες ἐνορίες πρός διευκόλυνση καταρτισμοῦ ἀντίστοιχης διαίρεσης καί τῶν Δήμων.

¹². «Τά ἐκκλησιαστικά, καί μάλιστα γέ τά περί τῶν ἐνοριῶν δίκαια, τῆς πολιτικῆς ἐπικρατείας τε καί διοικήσεων συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν» (Μ. Φωτίου, Ἐπιστολή 290 πρός πάπα Νικόλαον Α' ἔκδ. Β. Λαούρδα – L.G. Westerink Photii Patriarchae Konstantinopolitani, Epistolae et Amphiloquia, vol III, Leipsia 1985, σελ. 136).

¹³. 13^ο Δ' καί 17^ο τῆς Πενθέκτης : <<Εἴ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις καινισθεῖ τῶν πολιτικοῖς καί δημοσίοις τύποις καί ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τάξις ἀκολουθεῖτω, (Πρβλ. Γ. Γκαβαρδῖνα, Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος καί τό νομοθετικό της ἔργο, ἔκδ. «ΕΠΕΚΤΑΣΗ», Θεσ/νίκη 1998, σελ. 155).

¹⁴. 13^ος Πρωτοδευτέρας.